

Kővágó Ágnes

A török külpolitika és a Nyugat-Balkán

A szomszédság és a történelmi kötődés révén (Oszmán Birodalom) a török külpolitikai aktivitás egyik kiemelt területe a Nyugat-Balkán (Horvátország, Bosznia-Hercegovina, Szerbia, Montenegró, Macedónia, Koszovó és Albánia). Elemzésemben azt vizsgálom, milyen szerepet játszik a Nyugat-Balkán a 2002 óta kormányzó Igazság és Fejlődés Pártja (Adalet ve Kalkinma Partisi, AKP) külpolitikájában, milyen szerepet foglal el a török kormányzati politikában. Áttekintem, hogy a török Balkán-politika¹ milyen politikai, vallási, kulturális és gazdasági alapokon nyugszik és ezek révén mekkora Törökország valódi befolyása a nyugat-balkáni országokban. Választ keresek arra, hogyan fogadják a Nyugat-Balkán országai és közösségei a növekvő török aktivitást. Megvizsgálom azt is, hogyan viszonyul a török és a nemzetközi (elsősorban euroatlanti) közvélemény a fokozódó török balkáni aktivitáshoz. Tanulmányozom, hogyan alakult a török aktivitás a Nyugat-Balkán országaiiban az elmúlt években, s kitérek arra, hogyan változhat a jövőben.

A török külpolitika alapvető sajátosságai

Törökország a világpolitika és a világgazdaság egyre meghatározóbb szereplőjévé lépett elő az elmúlt években. Mindez köszönhető külső és belső török eseményeknek. A külső tényezők közé sorolhatjuk azt a politikai vákuumot, amelyet az EU és USA hagyott maga mögött (az EU belső válsága nyomán csökkenő nemzetközi szerepköre, az USA kivonulása egyes térségekből pl. Balkán és Irak), továbbá a Törökország szomszédos régióiban zajló eseményeket („arab tavasz”, iráni nukleáris válság, szíriai polgárháború). A belső események közül a török gazdaság megerősödését és a 2013-ig töretlen politikai stabilitást, és a jelenlegi kormánypárt, a 2002 óta immár harmadik ciklusát töltő AKP népszerűségét kell megemlítenünk. A politikai stabilitás megingása 2014-re az addig töretlen gazdasági növekedésre is hatással lehet. Az AKP növekedés-ösztönző gazdaságpolitikájának legfontosabb eredményeit jól foglalja össze a Külügyi Intézet kiadványa: „2001 és 2012 között megháromszorozódott az egy főre eső GDP, a GDP összértéke pedig közel megötszöröződött. A török gazdaság a világgazdasági válság ellenére is 2009-ben, csak egy évre hagyta el a növekedési pályát. 2011-ben a világ leggyorsabban növekedő gazdaságainak egyike lett, s a 17. legnagyobbként a G20 tagjává is vált”².

A mérsékeltlen islamista AKP hatalomra kerülésével Törökország egyre nagyobb

¹ Munkámban a Balkán kifejezést minden esetben a nyugat-balkáni országokra vonatkoztatva használom. Nem foglalkozom a Balkán-félsziget EU-tagsággal rendelkező országaival.

² <http://www.kulugyiintezet.hu/pub/displ.asp?id=MIXDII> BALOGH István - EGERESI Zoltán - N. RÓZSA Erzsébet - RADA Csaba - SZALAI Máté: *Kapacitások és ambíciók: a török közel-keleti külpolitika alapjai*. MKI-elemzések, 2013 szeptember 2013/09.

figyelmet fordított az addig kissé elhanyagolt keleti szomszédságának, amelyet a közös vallási gyökerekre alapozott. Ez és különösen az Iránnal folytatott kapcsolatok az EU-t és az USA-t növekvő aggodalommal töltötte el és a török külpolitika irányváltásáról kezdtek beszélni és a nyugati orientáció helyett iszlamista fordulatot vizionáltak. A török külpolitika „láthatóbbá” válásával és a gazdasági prosperitással egyetemben a török-EU kapcsolatok mélypontjukra jutottak, francia és német politikai vezetők egyértelműen kifejezésre jutatták, hogy ellenzik az ország uniós tagságát. 2009. május 1-én Ahmet Davutoğlu került a külügyminiszteri posztra, aki nagy lendülettel próbálta megvalósítani külpolitikai koncepcióját, az azóta elhíresült *„zero problems with neighbours policy”*-t (szomszédokkal kialakítandó problémamentes viszony). A jó szándékú elképzelés jórészt külső tényezők miatt 2013-ra olyannyira sikertelennek bizonyult, hogy török és nemzetközi elemzők immár előszeretettel emlegetik *„lots of problems—with all neighbours policy”*-nak³.

A török külpolitika alapvető sajátosságai kapcsán fontos megemlítenünk egy másik olyan kevésbé közismert tényezőt is, amelyek szintén sikerének meghatározó része és stratégiai megalapozottságát jelzi. Törökország napjainkra a világ egyik legnagyobb donorországa lett, nemzetközi fejlesztési és segélyezési tevékenysége kimagasló. 2010 és 2012 között átlagosan 1,6 milliárd dollárt költött fejlesztési és segélyezési területen, ami csúcsot jelent Törökország történetében. 2012-ben Törökország a világ negyedik legnagyobb donorországa volt (Global Humanitarian Assistance [GHA] Report 2013).⁴ A Külügyi Intézet kiadványa megállapításaival teljesen egyetértünk, kiválóan világítja meg, hogy a fejlesztési és segélyezési tevékenység hogyan „kamatoztatható” a külpolitikai érdekek érvényesítésében: *„Törökország jellemzően egyes természeti katasztrófák (pl. pakisztáni földrengések) mellett az újjáépítésre és az oktatás fejlesztésére koncentrálja segélyeit; ezzel és gyakran erős gyarmatosítás- (és olykor Nyugat-) ellenes retorikájával könnyen el tudja nyerni a helyi közösségek szimpátiáját. A török támogatások allokációja követi a török kormányzati és vállalati érdekeket. Ankara a fejlődő országok felé való hangsúlyosabb nyitás ellentételezéseként fontos kérdésekben támogatást kér tőlük: 2009-ben például ezen országcsoport szavazatával kerülhetett be az ENSZ Biztonsági Tanács nem állandó tagjai közé. (Ezt meg kívánja ismételni 2015-ben.)”*⁵ A török külpolitika felismeri a világ új növekvő pólusait és erőforrásait azokba a térségekbe fókuszálja. Afrikában az elmúlt néhány évben 18 új nagykövetséget nyitott.

A belső reformfolyamatok és a növekvő gazdasági teljesítmény tették lehetővé az ország számára, hogy a béke támogatójaként lépjen fel a szomszédos térségekben. *„Ma Törökország példakép az arab tavasz országaiban. Nyolc arab országban*

³ A reset? A new tone in Turkey' foreign policy (Economist, 2013. november) <http://www.economist.com/news/europe/21589494-new-tone-turkeys-foreign-policy-reset>

⁴ Abdullah BOZKURT: Turkey in humanitarian and development aid (Today's Zaman 2013. augusztus) http://www.todayszaman.com/columnists/abdullah-bozkurt_323307-turkey-in-humanitarian-and-development-aid.html

⁵ <http://www.kulugyiintezet.hu/pub/displ.asp?id=MIXDII> BALOGH István - EGERESI Zoltán - N. RÓZSA Erzsébet - RADA Csaba - SZALAI Máté: Kapacitások és ambíciók: a török közel-keleti külpolitika alapjai. MKI-elemzések, 2013. szeptember

*(az egyik Egyiptom volt) a megkérdezettek kétharmada adott ilyen választ egy nemrég publikált közvélemény-kutatásban*⁷. Csodálatuk Törökország eredményeinek, és az AKP maga mögött hagyott útnak szól. Az AKP példája a Nyugatnak azt mutatja, hogy az iszlamista mozgalom alakítható. Az arab világ vallásosainak azt mutatja, hogy a demokrácia és a gazdaság liberalizálása nem jelenti egyúttal a káoszt és a korábbi értékek felszámolását. Épp ellenkezőleg: a siker és a felemelkedés zálogai. Amikor a tunéziai iszlámvezető, Rachid Ghannouchi, 22 évnyi száműzés után hazájába visszatért, ezt mondta: „Szemeim előtt az AKP struktúrája lebeg. Ez a párt megmutatta, hogy az iszlám és a demokrácia összeegyeztethető”. A Gezi park eseményei és az országot 2013 decemberében megrázó korrupciós botrány nyomán a török modell renoméja ugyan megcsappant, de az elmúlt évek kétségtelen reformfolyamatai és gazdasági eredményei miatt Törökország még mindig számos területen (pl. gazdasági és szociális helyzet javítása, egészségügyi szolgáltatások színvonalának látványos növelése) követendő példát mutat.

A török Nyugat-Balkán politika szerepe a kormányzati politikában

A török külügyminiszter 2009-ben azzal kezdte miniszteri pályafutását, hogy egyértelművé tette, hogy a Balkán a „szívügye”. Ennek megfelelően nagy lendülettel fogott hozzá a török balkáni aktivitás növeléséhez. A szíriai polgárháború nyomán azonban napjainkra a külügyminiszternek kevesebb energiája maradt „kedvence”, növekvő munkát adva ezzel a külügyi apparátusnak. Meglepően kevesen foglalkoznak ugyanis a területtel a török külügyminisztériumban és többnyire ők sem vesznek részt a Balkán-politika stratégiai formálásában, többnyire inkább csak annak végrehajtásában kapnak szerepet. A szíriai válság nyomán feladatuk azért bővült, mert a külügyminiszter számára (aki korábban fejben tartotta a régió országainak „futó ügyeit”) egyre több felkészítő anyagot kellett készíteni. A külügyminiszter annak ellenére, hogy kevesebb energiát tudott szánni a Balkánra, továbbra is fontosnak tartotta az intenzív balkáni aktivitás folytatását. A térségbe irányuló magas szintű látogatások gyakoriságának fenntartása volt ennek egyik legfontosabb eszköze, amely egyben a térség országai felé is azt az üzenetet fogalmazta meg, hogy Törökország nem felejtkezett meg a régióról. A külügyminiszter helyett többnyire a török parlament külügyi bizottságának elnöke és más miniszterek utaztak a térség országaiba.

A török Nyugat-Balkán politika nagy társadalmi támogatottsággal bír, egy bölcs kormány mindenképp intenzív Balkán politikát folytat, mert azzal garantált belső sikereket ér el. Emiatt kijelenthetjük, hogy a nemzetközi és hazai környezettől függetlenül a török Balkán-politika mindig kiemelt helyet fog elfoglalni a kül- és kormányzati politikában. Törökországban és annak politikai pártjaiban, így a jelenlegi kormánypártban is nagy számban vannak balkáni származásúak. A külügyminiszter

⁷ Kai STRITTMATTER: *Schielen auf das türkische Modell* (Süddeutsche Zeitung, 2011. február) <http://www.sueddeutsche.de/politik/2.220/politischer-islam-in-aegypten-und-der-tuerkei-schielen-auf-das-tuerkische-modell-1.1056735>

előszeretettel emlegeti, hogy több bosnyák van Törökországban, mint Bosznia-Hercegovinában és több albán van, mint Koszovóban. Törökországban egy balkáni eredetű, az államszervezetbe beépült természetes lobbicsoport alakult ki, amely magában foglal újságírókat, kutatókat, parlamenti képviselőket, minisztereket, diplomatákat, katonákat, stb.⁸ Törökországban a balkáni származásúak mindig is a tehetséges, a közélet iránt érdeklődőbb emberek közé tartoztak.

„Az 1990-es évek világi török kormányához képest az AKP sokkal otthonosabban használja a Nyugat-Balkán muzulmán populációját, mint a külpolitikai befolyás biztos támaszát. Az AKP kétségbe vonja azt a régi kemalista nézetet, miszerint az Oszmán Birodalom valami olyan, ami szégyellnivaló. A kormányzó párt éppen ezzel az elképzeléssel hangoztatja, hogy Törökországnak meg kell békülnie az oszmán örökséggel.”⁹ Török kormányzati vezetők mindig szívesen utaznak a térségbe, mert az garantáltan pozitív fogadtatásra talál. A látogatás testvéri légkörét hivatott emelni, hogy a külügyminiszter és a miniszterelnök majd minden esetben feleségével együtt utazik, ezzel a család- ill. rokonlátogatás látszatát hangsúlyozva. Ugyanakkor néhány esetben olyan elragadtatott kijelentéseket tesznek, amellyel még a régió muzulmán közösségeiben is ambivalens érzéseket keltenek. Davutoğlu néhány éve a bosnyákokat törököknek titulálta, 2013 októberi koszovói látogatásán a kormányfő pedig azt mondta, hogy *„Koszovó Törökország és Törökország Koszovó”*. Szerbia azonnal tiltakozott a kormányfő kijelentése ellen és egyes koszovói körök is túlzásnak érezték.¹⁰ Az ilyen kijelentések révén a muzulmán közösség saját identitását érzi megkérdőjelezve. Fontos megemlítenünk, hogy a balkáni országok majd mindegyike egyértelműen kiállt Erdoğan mellett a Gezi park események után, ezért a kissé megtépázott nemzetközi renoméval rendelkező kormányfő különösen szívesen tesz látogatást a térségben.

Az oszmán múlt megjelenése a mai török Balkán-politikában

Törökország Nyugat-Balkán politikájának megítélése nem egyértelműen pozitív, a régióon belül és az EU-ban is alapos figyelemmel kísérik Ankara növekvő befolyását. A *„gyanakvás”* legfőbb oka az oszmán múltra építő török politika, amely még a balkáni muzulmán közösség egy részében is ambivalens érzéseket kelt. Davutoğlu török külügyminiszter minden lehető fórumon próbálja eloszlatni a neo-oszmanizmus vádjait és amellet érvel, hogy a közös történelem összekötőkapocs, amely a jó viszony alapjául szolgál. Az oszmán uralom eredményeit hangsúlyozza és károsnak tartja annak nem objektív módon történő értelmezését. Egy interjúban így fogalmazott: *„Meggyőződésem, hogy a Balkán történelmével kapcsolatban közös történelmünk pozitív aspektusaira kell koncentrálnunk. Nem tudunk jobb jö-*

⁸ Erhan TÜRBEDAR: *Turkey's New Activism in the Western Balkans: Ambitions and Obstacles* (Insight Turkey Vol. 13 / No. 3 / 2011 139-158.).

⁹ http://www.stratfor.com/graphic_of_the_day/20100901_turkish_influence_balkans

¹⁰ Erdoğan 'Misunderstood' Over 'Turkey is Kosovo Claim' (Balkaninsight, 2013 október) <http://www.balkaninsight.com/en/article/davutoglu-erdogan-s-kosovo-statement-misinterpreted>

vőt létrehozni a történelem negatív értelmezése mellett. Tagadhatatlan történelmi tény, hogy a Balkán békés korszakának legjavát élte át az oszmán uralom alatt. Akik az oszmán uralmat vádolják a régió gazdasági elmaradottságáért és etnikai konfliktusaiért, azok a történelmi előítéletek és sztereotípiák foglyai. Mindezek miatt mi nem akarunk ennek a vitának részesei lenni. Ezért fontos, hogy tiszta és realista képet alkossunk a történelemről. Akik nem ismerik a történelmet, nem is tudnak történelmet csinálni.”¹¹

A török külügyminiszter minden téren és minden szinten harcol az oszmán múlt megfelelő interpretálásáért. Davutoğlu például 2011 augusztusi koszovói látogatását jelentős mértékben a kulturális és történelmi kérdéseknek szentelte. Török megítélés szerint a koszovói történelemkönyvek számos negatív megjegyzést tartalmaznak az oszmán múltból és ez a kérdés a történész végzettségű külügyminisztert különösen érzékenyen érinti. Davutoğlu ezért koszovói látogatása során a kulturális miniszterrel a történelemkönyvek ügyében külön megbeszélést folytatott.¹² A kérdés megértéséhez jó támpontot ad Türbedar török Balkán-szakértő: „Jelentős az eltérés aközött, hogy mi hogyan látjuk a saját külpolitikánkat, illetve hogy azt máshol hogyan ítélik meg. Elég legyen csak a történelemkönyvekre utalnom: nálunk azt tanulják a gyerekek, hogy az Oszmán Birodalom milyen nagyszerű gazdasági és kulturális csodákat tett a fennhatósága alá tartozó területeken, így az a török, aki Bulgáriában vagy Szerbiában jár, megdöbben azon, hogy erről a korszakról ők viszont mint „török igáról” tanulnak az iskolában”.¹³

Nehéz kérdés annak megítélése, hogy az oszmán múlt és közös történelem a török Balkán-politika fókuszába állítása mennyire hasznos. Két nézet van a kérdésben és mindkettőnek van jogalapja: a racionálisabb megközelítés hívei a gazdasági és egyéb területeken növelnék a török aktivitást, míg az elméletibb megközelítés amellet érvel, hogy amíg előítéletek vannak a régióban a török uralommal kapcsolatban, addig nem várható el Törökországtól az intenzívebb gazdasági segítség.

A török Balkán-politika elvi alapjai, alakulása az elmúlt években

A fentiekben már érintettük a török Balkán-politika néhány meghatározó elemét. Ezeket összefoglalóan Türbedar alapján a következőkben állapíthatjuk meg: 1.) Közös történelem (amely nem volt mindig ideális, ennek ellenére kifejlődött sok hasonlóság). 2.) Török és muzulmán kisebbségek (hivatalos statisztikák szerint a Balkán-félsziget országaiban található török kisebbség eléri az 1 millió főt). 3.) Földrajzi közelség (Erdoğan török miniszterelnök erről így fogalmazott: a történelem már

¹¹ DAVUTOĞLU: 'I'm Not a Neo-Ottoman' (Balkaninsight, 2011. április) <http://www.balkaninsight.com/en/article/davutoglu-i-m-not-a-neo-ottoman>

¹² Erhan TÜRBEDAR: *Ottoman image in the Balkans: the case of Kosovo* (Today's Zaman 2011. szeptember) http://www.todayszaman.com/news-257029-ottoman-image-in-the-balkans-the-case-of-kosovoby-erhan-turbedar*.html

¹³ SZEKERES W. István: *Idejétmúlt történelmi előítéletek – török politika a Balkánon* (Kitekintő, 2012. május) http://kitekinto.hu/europa/2012/05/29/idejetmult_tortenelmi_eliteletek_-_torok_politika_a_balkanon/#.UkgnktKzKul

megmutatta nekünk, hogy nem létezik globális béke a Balkán és Közel-Kelet békéje nélkül. Tekintettel arra, hogy Törökország ezek középpontjában fekszik, érthető, hogy nem maradhat indifferens.). 4.) Gazdasági befektetések.¹⁴

Törökország Balkán politikájának intenzívebbé válását 2009-től kezdve figyelhetjük meg. Ennek számos oka között a legfontosabb, hogy ekkor lépett hivatalba Ahmet Davutoğlu külügyminiszter, aki a Balkánt szívügyének tekinti és történész-ként külön hangsúlyt helyez a közös történelemre építő külpolitikára. Egy további fontos aspektusa a török Balkán politika aktivizálódásának külső körülményekre vezethető vissza. 2009-ben indult be európai és amerikai kezdeményezésre Bosznia-Hercegovinában az ún. butmiri folyamat, amely során az alkotmányreform végrehajtása és egy működőképesebb államalakulat létrehozatala lett volna a cél. A folyamat végül nem érte el a kívánt eredményt, amelyben elemzők szerint közrejátszott az a tény is, hogy Oroszország és Törökország nem kapott meghívást a folyamatba. Török megítélés szerint hiba volt Ankarát kihagyni, ezért a frissen posztját elfoglalt Davutoğlu meg akarta mutatni az EU-nak, hogy Törökországnak van szava a Balkánon. Eerre kiváló lehetőséget nyújtott, hogy Törökország 2009 júniusában vette át a Délkelet-Európai Együtműködési Folyamat (SEECF) elnökségét, amelyet egy éven keresztül látott el. A SEECF elnökségét Törökország sikeresen használta fel balkáni befolyása növelésére és közvetítési kísérleteire. Ez utóbbiak olyan hármass találkozókat szervezését jelentették, amelyek során Ankara közvetíteni próbált Szarajevó és Belgrád, valamint Szarajevó és Zágráb között. A török-szerb-bosnyák valamint török-szerb-horvát trilaterális találkozókat külügyminiszteri és állam-és kormányfői szinten is rendezték és mind a mai napig, váltózó időközönként, zajlanak. Török értékelés szerint a találkozók olyan konkrét eredményeket hoztak, mint a szerb parlament nyilatkozata Szrebrenicáról (2010. március 31.),¹⁵ vagy az, hogy Szerbia megadta a hosszú időn át megtagadott agrément-t Bosznia-Hercegovina új belgrádi nagykövetének. Ez utóbbit Jeremić szerb külügyminiszter a sorban ötödik hármass külügyminiszteri találkozó után jelentette be 2010. február 10-én. A SEECF isztambuli külügyminiszteri és állam-és kormányfői csúcstalálkozóját (2010. június 21-23) történelminek is nevezik, mert hosszú évek után magas szintű párbeszédet tett lehetővé Szerbia és Bosznia-Hercegovina között.

A török balkáni politika intenzívebbé válásához és sikeres közvetítési kísérleteihez fontos lépést jelentett, amikor Ankara elismerte Belgrád központi szerepét a régióban. Ankara és Belgrád viszonyának javulását a kedvező, nyugat- és integrációpárti Tadic-i politika tette lehetővé. A török-szerb vízummentességi megállapodás megkötése és szabadkereskedelmi megállapodás aláírása 2010-ben szintén a közeledés egyik eredménye volt. Szerbia érdeke is volt a Törökországgal történő

¹⁴ Erhan TÜRBEDAR: *Turkey's New Activism in the Western Balkans: Ambitions and Obstacles* (Insight Turkey Vol. 13 / No. 3 / 2011 139-158.).

¹⁵ A szerb parlament nyilatkozatban ítélte el a szrebrenicai mészárlást. A nyilatkozat elfogadását a 250 fős parlamentben 127 képviselő támogatta egy napon át tartó vita után. A dokumentum legfontosabb mondatai: „Szerbia nemzetgyűlése határozottan elítéli az 1995 júliusában Szrebrenica boszniai lakosai ellen elkövetett bűncselekményt (...), részvétét és bocsánatkérését fejezi ki az áldozatok családjának, amiért nem tettek meg mindent a tragédia megakadályozásáért”.

kiegyezés, mert így egyrészt saját muzulmán kisebbségét békítette meg, valamint javíthatta a boszniai háború nyomán megromlott kapcsolatait a muzulmán világ országaival, továbbá élénkültek a török befektetések. A két ország közti magas szintű látogatások is csúcstól döntöttek: Tadić elnök például 2010-ben kétszer is járt Törökországban (először a SEECP csúcson, másodszor az isztambuli kosárlabda világbajnokságon, ahol az elődöntőben Szerbiát az utolsó pillanatban ütötte ki Törökország és a döntőt Tadić Gül török elnökkel nézte végig). Az intenzív török-szerb kapcsolatok Nikolić elnöksége során is folytatódtak.

Törökország és a térség euro-atlanti integrációja

Törökország, amely a NATO második legnagyobb haderejével rendelkező tagja, csatlakozási tárgyalásokat folytat az EU-val, a nyugat-balkáni országok jövőjét egyértelműen az euro-atlanti intézményekben képzei el. Ez, és török álláspont szerint csakis ez garantálhatja a térség stabilitását és fejlődését. Éppen ezért szorgalmazza a török fél folyamatosan a szorosabb egyeztetést Brüsszel és Ankara között a Balkánt illető kérdésekben. Törökország ugyanis magára is úgy tekint, mint a Balkán stabilitásának fontos zálogára, amely a közös történelmi, kulturális és vallási gyökerekre vezethető vissza. Török politikai körök aggasztónak tartják, hogy az EU csatlakozás perspektívája jó néhány nyugat-balkáni ország esetében elhalványult. Ez rossz hatással lehet a modernizációs és reformfolyamatokra, valamint a stabilitásra.

Az egyre fagyosabbá váló EU-török viszony talán egyik legkényesebb kérdése a vízummentesség ügye. Török oldalról nehezményezik, hogy az EU hosszú ideje „*megtagadja*” a török állampolgárok vízum nélküli utazását a schengeni térségbe. A tény, hogy több nyugat-balkáni ország polgárai vízummentesen utazhatnak az EU tagországaiba, érzékenyen érintette Törökországot: a török társadalom nehezen dolgozza fel, hogy a sok területen Ankara támogatására szoruló balkáni országok polgárai vízummentesen utazhatnak az EU területére.

A NATO-csatlakozás szintén a balkáni béke záloga, ezért Törökország támogatja a régió országainak csatlakozását a szervezethez. A török vezetők a szerb politikusoknak rendszeresen kifejtik, hogy megértéssel fogadják, hogy Szerbia nem kíván a NATO-hoz csatlakozni, azonban amennyiben meggondolnák magukat, számíthatnak Ankara hathatós támogatására. A török politikai és katonai vezetés rendkívül élénk lobbizási tevékenységének is volt köszönhető, amikor Bosznia-Hercegovina a NATO 2010. májusi miniszteri tanácskozásán megkapta az ún. NATO tagsági akciótervet (NATO Membership Action Plan/NATO MAP). Ez a NATO tagság eléréséhez szükséges politikai, gazdasági, igazságügyi és védelmi reformokat tartalmazza és minden csatlakozni kívánó országra egyedileg van szabva.

A Nyugat-Balkán muzulmán közösségei és Törökország

A nyugat-balkáni iszlám közösségek kapcsolata Törökországgal érthetően igen szoros. Ez az a terület, ahol nem rendelkezik más ország ilyen mértékű befolyással,

ezért fontos alaposan megvizsgálunk ezt a kérdéskört. A török miniszterelnöki hivatalon belül működő vallásügyi igazgatóság (Diyanet İşleri Başkanlığı) vezetője 2010 óta Mehmet Görmez, aki meghatározó befolyással rendelkezik a balkáni iszlám közösség ügyeiben és minden fontosabb szervezeti-vallási kérdésben kikéri véleményét.

Ankara az utóbbi években két fontos muzulmán közösségeket érintő ügyben nyilvánult meg: a szerbiai Szandzsák¹⁶ mufti kérdésének megoldásában és a boszniai főmufti választás kérdésében. Ez utóbbi pozíció kiemelten fontos, ugyanis Bosznia-Hercegovina mellett Horvátország és Szlovénia vallási vezetése hozzátartozik, de komoly befolyással rendelkezik a többi nyugat-balkáni országban is. Török kutatókkal folytatott háttérbeszélgetések során elhangzott, hogy a pozíciót hosszú ideje betöltő Cerić főmufti az egész európai iszlám közösség vezetőjévé szeretne volna kinőni magát. Erre a vezető szerepre azonban – kimondatlanul – Ankara is pályázik. A helyzetet bonyolította, hogy Ankara Cerić támogatójának számít, Cerić és Davutoğlu fiatalokuk óta jó barátok. Cerić hosszú ideig az újráválasztását szeretne volna elérni, holott ez szabály szerint már nem lehetséges. A választást végül Husein Kavazović nyerte, aki azóta szintén igen gyakori vendég Ankarában.

2011 végén rendkívül fontos esemény fordult elő Törökország és Szerbia viszonyában, amely jelentőségét nem feltétlenül ismerték fel. Belgrád ugyanis Ankara közbenjárásához folyamodott a szerbiai iszlám közösség vezetői közötti kiélezett konfliktus megoldása érdekében. Tadić szerb elnök ugyanis félt a Szandzsák radikalizálódásától és „*elkoszovósodásától*”¹⁷, mert abban újráválasztásának esélyeinek csökkenése veszélyét látta. Hozzá kell tennünk, hogy annak ára, hogy a belgrádi vezetés az ország belső problémáinak megoldásába engedte Törökországot beavatkozni, a török befektetések volumenének növelése volt. Belgrád ugyanis a szandzsáki terület felzárkóztatására többet költ mint valaha, s ehhez Törökország hozzájárulása nagy segítséget jelent. A térség szociális és gazdasági problémáinak enyhítése révén a radikalizálódás megelőzhető lenne. A térség mutatói közül a legdrámaibb helyzetet a foglalkoztatottság jelenti, a munkanélküliség közel 50%-os. Ankara befektetései egyszerre szolgálják az életkörülmények javítását, de egyben tovább erősíthetik a helyi muzulmánok történelmi hagyományokban és vallásban gyökerező lojalitását a török államhoz. A török vezetés azonban mindig hangsúlyozza, hogy infrastrukturális befektetések révén arra törekednek, hogy Szerbia többi részéhez kössék Szandzsákot, pl. autópálya-építés révén.

Megállapíthatjuk, hogy mind a boszniai, mind a szerbiai muzulmán vezető Ankara támogatását háta mögött tudva komoly gazdasági és politikai hatalmat épített ki, amely azonban napjainkra egyre inkább visszatetszést kelt és konfliktusokat

¹⁶ A „*Novi Pazar-i szandzsák*” az egykori Oszmán Birodalom egyik közigazgatási egysége volt, manapság azonban két ország, Szerbia és Montenegró területén fekszik, nagyjából fele-fele arányban. A népesség mindkét országban meglehetősen kevert; bosnyákokon és további „*muzulmán nemzetiségűeken*” kívül legnagyobb számban szerbek, majd montenegróiak és albánok lakják a vidéket, de a roma népesség aránya sem elhanyagolható. („*A megbékélés jegyében*”, forrás: www.heraldunion.com).

¹⁷ Zukorlić mufti, a térség iszlám vezetője többször a Szandzsák elszakadásának lehetőségét fejtegette.

szül. Ezért is van Ankarának olyan elképzelése, hogy ideje lenne kevésbé konfliktusos és jobban a tudományos-vallási kérdésekre koncentrálni muzulmán vezetőket keresni az előzőek helyére. Ez Szarajevóban már sikerült.

Szerbiai muftikérdés

A szerbiai Szandzsák területén jelentős muzulmán népesség él, akik magukat bosnyákoknak vallják. *„A szerbiai bosnyákok túlnyomó többsége az iszlám szunnita irányzatát követi, mégis két, hasonló nevű, de egymástól mélyen eltérően gondolkodó vallási-civil szervezetbe tömörülnek. Az Iszlám Közösség Szerbiában Novi Pazar-i székhellyel Zukorlić vezetésével azért küzd, hogy az egész országra kiterjeszthesse fennhatóságát, sőt azért is, hogy az iszlám szerbiai hívei fölött a Bosznia-Hercegovinai Iszlám Közösség és annak tanácsa is gyakorolhasson hatalmat. Ezzel szemben a Szerbiai Muszlimok Közössége belgrádi központjából, élén Adem Zilkić főmuftival, továbbra is úgy gondolja, hogy a helyi muzulmán közösségnek saját magának kell intéznie ügyeit. Zukorlić és köre egyre inkább a Szandzsák legfőbb hangadójává nőtte ki magát.”*¹⁸ Ekkor jutott Belgrád arra az elhatározásra, hogy igénybe veszi Ankara közvetítői tevékenységét a közösségek közötti konfliktus feloldásában. A török megoldási javaslat lényege az volt, hogy egy szerbiai iszlám közösség jöjjön létre, egy vezetővel, aki egy harmadik személy lenne, így tehát sem Zukorlić sem Zilkić nem lenne a megújított szerbiai iszlám közösség vezetője. A török fél javaslatának fontos része volt, hogy ezentúl az imámok nem foglalkozhatnak politikával, a mecsetekben nem folyhat politikai propaganda.

A megoldást azonban nem sikerült tető alá hozni a szerbiai választásokig, holott Tadić a török közbenjárást ebben a reményben kérte. Tadić elvesztette a választásokat, utódja Nikolić így megörökölte a problémakört azzal a kényes ponttal kiegészítve, hogy Törökország közvetlenül avatkozik be a kérdésbe. Nikolić hatalomra lépésétől elemzők a szerb-török barátság hőfokának gyengülését és a szandzsáki kérdés megoldásában Ankara csökkenő szerepkörét várták. A török-szerb kapcsolatokban lényeges törés azonban nem következett be, s Mehmet Görmez és Ankara továbbra is aktívan részt vesz a közösségek közötti konfliktus megoldásának elősegítésében.

Törökország gazdasági kapcsolatai a Nyugat-Balkánnal

Amint az előző fejezetekből is kitűnik, Törökország jelentős politikai és vallási-kulturális befolyással rendelkezik a Nyugat-Balkán országaiban. Azonban ha a gazdasági befolyást és jelenlétet vizsgáljuk, akkor korántsem jutunk hasonló megállapításra. *„Törökország gazdasági jelenléte nem olyan nagymértékű, mint ahogyan azt Törökország támogatói és bírálói hirdetik. A kétoldalú kereskedelem és beruházások Törökország részéről jelentéktelenek, különösen Európa gazdasági jelenlétével összehasonlítva. Törökország elmarad a stratégiai ágazatok megcélzásában*

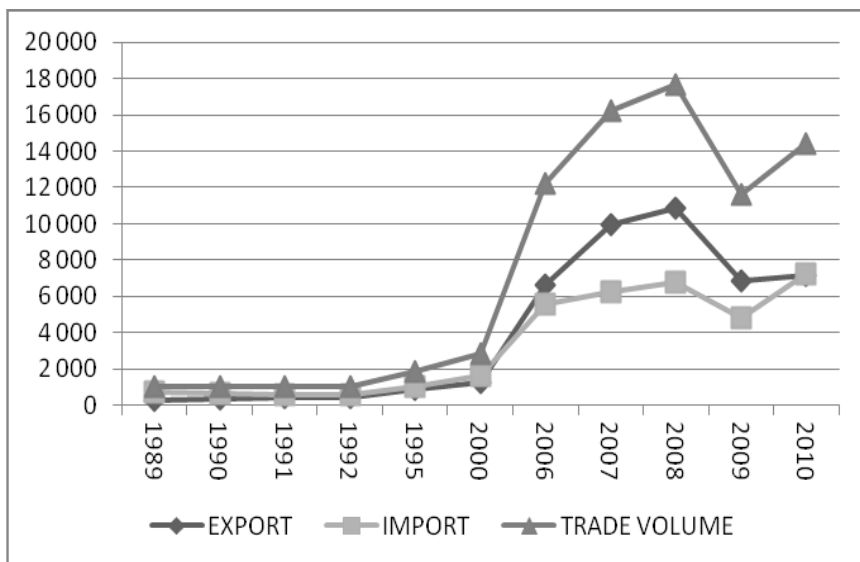
¹⁸ MOLNÁR Tamás: *Fornak az indulatok a szerbiai muszlimokban* (Kitekintő 2010. szeptember) http://kitekinto.hu/europa/2010/09/19/fornak_az_indulatok_a_szerbiai_muszlimokban

(mint például az energiaszektor) Oroszország régióba való betörésének stratégiájától. (Bár Törökország jó néhány beruházást kezdeményezett a szerbiai és macedón közlekedési szektorban.)”²¹

Törökországnak a Nyugat-Balkán országaival szabadkereskedelmi egyezményei és a kettős adóztatást megelőző megállapodásai vannak. A Nyugat-Balkán országaival folytatott külkereskedelem 2000 után erősödött fel. Ennek egyik legfontosabb oka az volt, hogy török cégek a hazai gazdasági és pénzügyi válság miatt egyre inkább a külkereskedelem felé fordultak. 2009-ben azonban, a globális gazdasági válság miatt 34%-kal csökkent az előző évihez képest. A rákövetkező két évben jelentős növekedés volt tapasztalható, részben a Davutoğlu-i Balkán-politika miatt. Az alábbiakban a fent említett időszakban vizsgáljuk a gazdasági folyamatokat:

1 Táblázat

Törökország Balkán-országokkal folytatott külkereskedelme (1989-2010) -millió dollár-

²¹ Turkey's Influence in the Balkans 2010 szept. http://www.stratfor.com/graphic_of_the_day/20100901_turkish_influence_balkans

2 Táblázat: Törökország Balkán-országokkal folytatott külkereskedelme (2010)

	Az ország részesedése Törökország Balkán-országokkal (10) folytatott kereskedelmi volumenéből (%)		Az ország részesedése Törökország általános külkereskedelméből (%)	
	Export	Import	Export	Import
Albánia	3,37	1,20	0,21	0,05
Bosznia-Hercegovina	3,13	1,00	0,20	0,04
Bulgária	20,92	23,50	1,31	0,92
Horvátország	3,48	2,92	0,22	0,11
Montenegró	0,38	0,09	0,02	0,003
Koszovó	4,11	0,19	0,26	0,01
Macedónia	3,67	0,72	0,23	0,03
Románia	36,32	47,60	2,28	1,86
Szerbia	4,28	1,51	0,27	0,06
Görögország	20,34	21,28	1,28	0,83
ÖSSZES	-	-	6,28	3,913

A 2. sz. táblázat adatai világosan kimutatják, hogy Törökország külkereskedelme a Balkán és különösen a Nyugat-Balkán országaival igen alacsony. Ha pusztán a Nyugat-Balkán országaira számoljuk az adatokat (vagyis nem számoljuk Romániát, Bulgáriát és Görögországot) akkor azt kapjuk, hogy a török export mindössze 1.41 %-a irányul a nyugat-balkáni országokba és az importnak 3,303 %-a érkezik onnan.

Közvetlen külföldi befektetés (Foreign Direct investment, FDI)

2011 szeptemberi adatok alapján (forrás: török gazdasági minisztérium) a török FDI a Balkánon elérte a 4,9 milliárd dollárt.

3. táblázat: Török FDI a Balkánon (2011 szeptember)

	Török FDI (millió dollár)	Török építőipari projektek (millió dollár)
Albánia	1.000	718
Bosznia-Hercegovina	116	81
Bulgária	924	1.200
Horvátország	15	787
Montenegró	70	73
Koszovó	40	502
Macedónia	180	632
Románia	2.500	5.500
Szerbia	31	120
Görögország	41	3
ÖSSZES	4.917	9.616

Megjegyzés: A táblázat FDI adatai magában foglalják a harmadik országon keresztül érkező török tőkét is.

A 3.sz. táblázatból látható, hogy Montenegró és Koszovó adatai igen alacsonyok, de ezek relative új országok. Mindkét ország, főképp Koszovó kiemelt terület a török befektetések szempontjából, így az érték folyamatos emelkedést fog mutatni. Ami azonban ennél is sokatmondóbban bizonyítja, hogy Törökországnak van még tennivalója a gazdasági jelenléte megszilárdítása terén, az a Boszniába és Macedóniába irányuló török befektetések értéke. Bosznia-Hercegovinában főképp a bürokratikus nehézségek, Macedóniában pedig a kis piac az, ami meggátolja nagyobb volumenű török befektetések eszközését. Utóbbiban Törökország nagy „ellenfele”, Görögország a fagyos politikai viszonyok ellenére is tartja kiépített gazdasági bástyáit és azokat Törökország sem tudta megrengetni. Boszniában a bürokratikus nehézségek mellett politikai okok is gátolják a török befektetéseket: mind a horvát, mind a szerb közösség igyekszik megakadályozni a török gazdasági térnyerést. Ezzel érdekes ellentétben áll Szerbia, ahol a szerb vezetés szinte „könyörög” a még több török befektetésért.

Megállapítjuk, hogy a török befektetések és diplomáciai aktivitás jelentősebb Szerbiában, mint Boszniában. A török befektetések eszközése is egyszerűbb Szerbiában és eredménye is hamarabb beérkezik. Boszniával ellentétben a szerb vezetésben nincs ellenérzés a török befektetésekkel kapcsolatban, ellenkezőleg, a szandzsági területeken beinduló török támogatási projektek a mindenkori belgrádi vezetés céljait, a szandzsági terület felzárkóztatását célozza. 2010 első félévében Szerbia és Törökország kereskedelmi volumene elérte a 180 millió EUR-t, amely a 2009-es adatokhoz viszonyítva 110 %-os növekedést jelent²²

A török Nyugat-Balkán politika támogató intézményei

A török Nyugat-Balkán politika átfogó ismertetése nem történhet meg két olyan intézmény tevékenységének bemutatása nélkül, amelyek a török balkáni külpolitika fontos támogató eszközei és a török gazdasági és kulturális jelenlét meghatározó elemei. A török külpolitika irányítói felismerték az ún. „soft power” fontosságát és azt egyre hatékonyabban alkalmazzák a külpolitika eszköztárának részeként. Davutoğlu ezt a következőképp fogalmazta meg: *„A nemzetközi politika változóban van, mind kiterjedését mind tartalmát illetően. Manapság a külpolitika nemcsak a diplomáciai kapcsolatokat foglalja magában, hanem, az adott ország nemzetközi porondon kifejtett teljesítményének az összességét is. Ez azt jelenti, hogy egy ország kulturális vagy gazdasági tevékenysége illetve energiapolitikája jelentősen befolyásolja a külpolitika teljesítményét. A jelenlegi török külpolitika változásának egyik legfontosabb eleme – amellet, hogy hatékony és erős államra épül - Törökország azon képessége, hogy kihasználja soft power képességét, méghozzá a megfelelő területen és a megfelelő időben.”*²³

TIKA (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı) Török Nemzetközi Együtt-

²² Second Ottoman Occupation or Much-Needed Investment? (2011 november) <http://www.isaintel.com/2011/11/16/second-ottoman-occupation-or-much-needed-investment/>

²³ TIKÁ Provided Great Support for Turkish Foreign Policy (TIKA Dűnyasi 2012/2.) <http://store.tika.gov.tr/yayinlar/kurumsal-yayinlar/tika-dűnyasi/s2/index.html>

működési és Koordinációs Ügynökség: ezt annak érdekében hozták létre 1992-ben, hogy segítse a Közép-Ázsiában, a Kaukázusban és a Balkánon létrejött új államok átalakulását, fejlődését. A török miniszterelnöki hivatalon belül működő intézmény jelenleg 30 országban fejt ki tevékenységet helyi képviseleti irodáin keresztül, amelyek feladata a gazdasági és technikai segítségnyújtást célzó projektek menedzselése. A TIKa-ban összesen 300-an dolgoznak és 2009-ben több mint 1,5 milliárd²⁴ dollárt költött. A célországok többnyire azon országok, ahol törökül vagy türk nyelvet beszélnek, török emlékek vannak. A Nyugat-Balkánon TIKa képviselet működik Albániában, Bosznia-Hercegovinában, Koszovóban, Macedóniában, Montenegróban és Szerbiában. A horvát kormány nem támogatta TIKa iroda megnyitását és Belgrád is csak a remélt gazdasági segítségnyújtás miatt engedett végül 2009-ben a török kormánynak és járult hozzá TIKa iroda megnyitásához. A belgrádi húzódozás hátterében az a gyanakvás állt, hogy a TIKa a török hírszerzés kinyújtott karjának tekinthető.²⁵ A gyanakvásra a következő év mintegy igazolást adott, ugyanis a TIKa korábbi elnökét, Hakan Fidant (2003-2007), a török hírszerző szolgálatok vezetőjének nevezték ki.

Az ügynökség nem titkolt célja a török kisebbség fennmaradásának elősegítése. Ez utóbbit az általános életfeltételek javításával éri el, így az adott ország fejlesztéséhez is hozzájárul, ezért jelenlétét és aktivitását többnyire szimpátia kíséri, sőt a fogadó országok további akciókra bátorítják. Megjegyezzük, hogy az egyes körökben elterjedt klisékkel szemben az ügynökség nem csak mecsetfelújításokra költ, hanem számos támogatási projektet indított a vízgazdálkodás javításától, a mezőgazdaság fejlesztésén át az infrastrukturális helyzet javításáig, stb.

Az ügynökség fontos prioritása, hogy minden országban a központi kormánzzal szoros együttműködésben határozzák meg a projekteket, mert így valóban az ország egésze szempontjából fontos területek vagy ágazatok fejlesztése fog megvalósulni. A TIKa nagy hangsúlyt fektet arra, hogy tevékenységével igazodjon az adott ország stratégiai fejlesztési tervéhez.

Yunus Emre Kulturális Központok

Az alapító okiratban²⁷ foglaltak szerint a Yunus Emre kulturális központokat a 2007-ben létrehozott Yunus Emre Alapítvány működteti. Az alapítvány az ankarai Yunus Emre Intézetet és a számos, külföldön működő Yunus Emre kulturális központot irányítja. Az alapítvány és intézményei célja Törökország és a török kultúra promótálása, vagyis röviden fogalmazhatunk úgy, hogy ez a török British Council vagy Goethe Institut. Célja a török nyelv, a kultúra, a művészetek külföldön történő bemutatása, tudományos kutatás, publikációk támogatása. Mindezek révén az adott országgal történő baráti kapcsolatok elmélyítéséhez járul hozzá. A londoni kulturális központ megnyitóján Gül török köztársasági elnök úgy fogalmazott, hogy

²⁴ <http://store.tika.gov.tr/yayinlar/istatistikler/istatistikler/2009-yili-kalkinma-yardimlari.pdf>

²⁵ http://www.wikileaks.org/plusd/cables/09BELGRADE845_a.html

²⁷ Law No.: 5653 Law Acceptance Date: 05/05/2007 Publication Date in Official Gazette: 18/05/2007 Issue No. of Official Gazette: 26526

a nagy országok nemcsak diplomataival vannak jelen a világban, hanem kulturális jelenlétükkel is. Hozzátette, hogy a Yunus Emre kulturális központok a TIKÁ-val egyetemben Törökország presztízsének javításához járulnak hozzá.

A Nyugat-Balkán államai közül Yunus Emre kulturális központ működik Tiranában, Szarajevóban, Pristinában és Prizrenben (Koszovóban két központ is működik) és Szkopijében. Az alapítvány megfogalmazása szerint a Balkán kapcsán jelenleg futó projekt célja az alábbi: *„A 20 évvel ezelőtti balkáni háború során számos az iszlám kultúrával kapcsolatos dokumentum és emlék megsemmisült vagy megsérült. A projekt célja ezek felkutatása és felújítása. A kegyetlen nacionalista háború során az ellenfél vallása, kultúrája megsemmisítésére is törekedtek és így a balkáni török emlékek eltörlése is céljá vált. A projekt a tervek szerint megszünteti ezt a kulturális pusztítást és újraalkotja a történelmi kötelekeket. Célja a balkáni kultúra védelme, a török történelem és civilizáció emlékeinek megőrzése.”*²⁸

A Yunus Emre Alapítvány és az általa működtetett intézmények feladatköre 2011-ben jelentősen bővült. Ekkor került sor ugyanis arra, hogy a TIKÁ átadta az 1999 óta futó turkológia projektjét a Yunus Emre Alapítványnak.

A török külpolitika támogató intézményeinek bemutatása során meg kell említenünk a 2011-es választások után létrehozott, Bekir Bozdağ miniszterelnök-helyettes irányítása alatt működő a külföldön élő törökökkel és rokonnemzeteikkel foglalkozó igazgatóságot. Célja a külföldön élő török népesség tagjainak védelme, életminőségük javítása. Az elkövetkező években várhatóan egyre többet hallunk majd róla.

Konklúzió

Törökország politikai-vallási befolyása a Nyugat-Balkán országaiban vitathatatlan. Az kérdéses azonban, hogy a gazdasági kapcsolatok és befektetések jelentős növelése nélkül is meg tudja ezt a befolyást hosszabb távon őrizni. Mindez az ország iránt egyfajta elvárás is: a történelmi kérdések rendbetétele mellett/helyett a régióból sokan azt szeretnék már látni, hogy a gazdasági aktivitásra legalább ekkora erőt koncentráljon. Az elmúlt években Törökország szomszédságában olyan események zajlottak (iráni nukleáris kérdés, szíriai polgárháború, „arab tavasz”) amelyek miatt a török külügyminiszter kevésbé tudott „szívügyére”, a Balkánra koncentrálni. A török külpolitika sikerének egyik fő bástyáját jelentő erőteljes belpolitikai stabilitás a 2013-as események nyomán (Gezi-park, kormányzati köröket érintő korrupciós botrányosorozat) megingott, amely pedig a külpolitikát vaskézrel irányító kormányfőre lehet hatással. Azt azonban megállapíthatjuk, hogy a Nyugat-Balkán szerepe vitathatatlan a török külpolitikában, a nemzetközi és hazai környezettől függetlenül a Balkán-politika mindig kiemelt helyet fog elfoglalni a török kül-és kormányzati politikában.

Függetlenül attól, hogy Törökország a jövőben mennyire tudja vagy akarja megőrizni befolyását a Nyugat-Balkánon, jelenleg számos kérdésben meghatározó szerepet tölt be. Ezt az USA felismerte, az EU azonban nem, vagy legalábbis nem tesz úgy. Míg Washington rendszeres egyeztetést folytat Ankarával a Balkánt érin-

²⁸ http://yunusemreenstitusu.org/turkiye/index.php?lang=tr&page=193&anllcat_6=0&anllitm_6=109

tő kérdésekben, addig brüsszeli körökben elsősorban a távolságtartást részesítik előnyben. Törökország régi sérelme, hogy az EU nem folytat vele szorosabb külpolitikai egyeztetést. Megítélésünk szerint ez nem célravezető magatartás, mindenképp érdemes lenne rendszeres konzultációkat tartani Törökországgal a Balkánról, mert ezzel az EU a török szándékokat is jobban fel tudná térképezni és bizonyára néhány „közhiedelem” is elosztható lenne. Az EU-nak jobban kéne értékelnie azt, hogy a török politikai és külügyi vezetés minden lehető fórumon hangsúlyozza, hogy a Nyugat-Balkán országainak jövője az EU-ban (és a NATO-ban) van. Már csak azért is, mert a vízumkérdés és az EU-török kapcsolatok miatt az EU egyre kevésbé vonzó és szimpátiával övezett intézmény Törökországban. Hozzá kell tennünk, hogy az EU-nak még mindig jobb, ha Törökország aktív a térségben, mint Irán vagy Szaúd-Arábia. A balkáni muzulmán kisebbség 90%-a az iszlám szunnita ágához tartozik, azon belül is a hanafita iskolához, amely az Oszmán Birodalom egykori területein és Közép-Ázsiában terjedt el. Ez olyan erős összekötőkapocs Törökország és a Nyugat-Balkán között, amely fenntartásáért Törökország mindent meg fog tenni. Ez a nyugati világ számára is hasznos, hiszen ezáltal kevesebb esély marad az iszlám szélsőséges ágainak megerősödésére. A 2000-es évek elejéhez képest mára vissza is szorult a szélsőséges iszlám a térségben; a burka viselés vagy a szaúdi pénzből finanszírozott mecsetépítés napjainkra már nem jellemző. A szélsőséges erők azonban nem tűntek el: az utóbbi időszak térségben elkövetett több erőszakos cselekményeinek (pl. Bosznia-Hercegovinában a 2010. június 27-i²⁹ és 2011. október 28-i események³⁰) hátterében vahabita erők állnak, amely a szunniták egy radikális irányzata és Szaúd-Arábia a háterszája. A kérdésben Manyasz R. nyomán idézzük az albán származású Muhammad Arnaut, a jordániai Ál al-Bajt Egyetem tanárának véleményét: *„Törökország érdeklődése a balkáni muszlim közösségek iránt pozitív fejlemény. Ez a több évszázados múltú, etnikailag heterogén vallási kisebbség oly mértékben európaizálódott, hogy példát nyújthat más, nyugat-európai muszlim közösségeknek is. Az elmúlt száz évben erősen szekularizálódott balkáni iszlám élő példája annak, hogy a vallási identitás a Nyugat-Európában sokat támadott vallási külsőségek (hidzsáb, burka) és szélsőségek nélkül is teljes mértékben megélhető.”*³¹

²⁹ 2010. június 27-én vasárnap reggel 5 óra körül pokolgép robbant a Szarajevótól 75 km-re északnyugatra fekvő Bugojno városkában egy rendőrörs közelében. A robbanás következtében egy rendőr meghalt, további hat pedig megsérült. Közvetlenül a tragikus esemény után sikerült kézre keríteni egy bosnyák férfit, Haris Causevicot, akit a helyi média az iszlám radikális szárnyának, a vahabiták követőjeként ír le. http://kitekinto.hu/europa/2010/07/02/islam_terrorizmus_a_balkan_sziveben/

³⁰ Egy az iszlám vallás radikális, vahabita ágához tartozó férfi 2011. október 28-án több lövést adott le a szarajevói amerikai nagykövetségre, majd rövid tűzharc után, melyben egy rendőr súlyosan megsérült, sikerült elfogni. http://kitekinto.hu/europa/2011/12/20/nincs_elrelepes_a_szarajevoi_lovoldozugyeben/. 2012. január 25-én pedig az októberi támadás nyomán indított nyomozás során nagyszabású rendőrségi akcióban, Brcko város közelében elfogták a bosznia-hercegovinai vahabita szélsőséges iszlám közösség vezetőjét, Nusret Imamovicot és bátyját, Eldint. <http://m.mno.hu/kulfold/elfogtak-a-boszniai-vahabita-vezetojet-1046223>

³¹ <http://magyarnarancs.hu/kulpol/a-davutoglu-doktrina-77523>

